

ASISTENȚA RELIGIOASĂ ÎN ARMATA ROMÂNĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Dumitru Stavarache

Documentele de arhivă atestă prezența din cele mai vechi timpuri a preotului alături de ostași, mai ales în marile momente ale istoriei poporului român. Patriarhul Hrisant al Ierusalimului răspunzând întrebării mitropolitului Moise al Belgradului la întrebarea dacă se pot face slujbe acolo unde nu sunt biserici (cu referire la campaniile militare) îi scria printre altele: „și iubitorii de Hristos Domni ai Valahiei și ai Moldovei în timpul când se află în expediții având cu ei preoți cu antemise, săvârșesc Sf. liturghie în corturi hotărâte și pe cale și-n orice alte locuri se află, sau mergând sau stând, după cum făceau altă dată și iubitorii noștri de Hristos, împărații și generalii în lagărele lor și pe uscat și pe mare, după cum se vede din istorie”¹. Până în secolul XIX această prezență este manifestată mai mult cu prilejul conflictelor militare. Cel mai adesea reprezentanții clerului erau folosiți la încheierea diferitelor tratate, la medierea conflictelor, în acțiuni diplomatice². Au fost și situații când reprezentanții Bisericii au participat nemijlocit la acțiuni militare³.

Problema legiferării activității preoților în armată s-a pus odată cu înființarea armatei române moderne, în secolul trecut. În anul 1850 domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei confirma prin Ofisul Domnesc nr. 124 preoții pentru fiecare polc al oștirii⁴. În același an Mitropolia, împreună cu Departamentul Lucrărilor Ostășești a întocmit primele instrucțiuni privind îndatoririle preoților de oștire⁵ de care ei s-au călăuzit în asistența religioasă a ostașilor până în anul 1870 când a fost elaborat Regulamentul clerului din armata permanentă⁶.

La începutul secolului XX, măsurile întreprinse de Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pimen Georgescu (1853-1934) pentru pregătirea suflotească a oștirii, concluziile rezultate din participarea preoților de armată la Campania din 1913, au condus la constituirea în armata română a unui compartiment specializat Serviciul religios. Acesta a funcționat între anii 1915-1920 în cadrul Marelui Cartier General, având ca șef și "Protopop al Preoților de Armată" pe iconom Constantin Nazarie, profesor de morală la Facultatea de Teologie din București. Acesta a întocmit în același an, 1915, Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților de armată⁷, care au fost aprobate de Ministerul de Război și au stat la baza activității preoților din armata română, până la înființarea Episcopiei

armatei. în anul 1921, în baza Legii privitoare la organizarea clerului militar

În timpul primului război mondial au fost mobilizați 252 preoți⁸. Ei au însoțit trupele pe câmpurile de luptă acordând asistența religioasă militarilor de toate gradele: i-au îmbărbătat în cursul luptelor, au mângâiat și îngrijit pe cei răniți și bolnavi. Au fost cazuri în care au luat comanda trupei, atunci când comandanții căzuseră în luptă, sau situații în care au luptat cu arma în mână⁹. Între cei care și-au jertfit viața pentru realizarea unității naționale a românilor în anii 1916-1919 au fost și 24 preoți militari¹⁰. "Preoții de armată" afirma mareșalul Prezan - și-au făcut mai mult decât datoria. Este o cinste pentru cler că alături de ostași au făcut mai mult decât li s-a cerut pentru Țară și Neam¹¹.

După realizarea Marii Uniri din anul 1918, reprezentanții de frunte ai Bisericii și Armatei au reușit să permanentizeze instituția preoților militari în armata română. A luat ființă, astfel, în anul 1921 Episcopia Armatei (Inspectoratul clerului militar). Prin aceasta Armata și-a întărit forța spirituală, educativă, iar Biserica și-a sporit prestigiul în efortul de a realiza, după unitatea statală, o firească extindere spirituală. Episcopii militari, Iustinian Teculescu (1923-1925), dr. Ioan Stroia (1925-1937), dr. Partenie Ciopron (1937-1948) vor rămâne peste veac în gloria personalităților de seamă ale Bisericii și Armatei române.

Legile, regulamentele și instrucțiunile care au stat la baza funcționării clerului militar au reflectat prevederile constituțiilor României. Constituția din anul 1923, fiind una dintre cele mai moderne din Europa acelor vremi. Actele normative care au reglementat în această perioadă asistența religioasă în Oștirea română, au fost: Legea privitoare la organizarea clerului militar (1921)¹²; Legea pentru organizarea clerului militar (1937)¹³; Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului militar (1924)¹⁴; Instrucțiunile provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie (1931)¹⁵.

Cu privire la aceste acte normative, considerăm necesar să precizăm că: a) au apărut ca o continuare a legislației românești anterioare; b) au creat condiții optime privind prezența și activitatea preoților în armată; c) au realizat un cadru larg de manifestare ecumenică a tuturor confesiunilor existente pe teritoriul României și în armata română.

Scopul admiterii în cadrul armatei a clerului militar era acela al "satisfacerii nevoilor confesionale și pentru dezvoltarea sentimentului religios" La toate structurile militare, începând cu regimentul, se numeau preoți asimilați gradelor oștărești: preotul de regiment - căpitan; preotul de divizie - maior sau locotenent colonel; preotul de corp de armată - colonel; inspectorul clerului militar - general de brigadă. Conform Legii pentru organizarea clerului militar din 1937 a fost înlocuit preotul de regiment cu preotul (confesorul) de garnizoană. Mai precizăm că preoții militari nu aveau parohie.

Inspectorul clerului militar era arhiereu, membru al Sfântului Sinod. Ales dintre candidații recomandați de Sfântul Sinod în înțelegere cu Ministerul de Război, el era numit episcop militar prin decret regal și purta titlul de "Episcop de Alba Iulia"

Episcopul militar avea o jurisdicție dublă, una spirituală și alta administrativă. Atribuțiile sale din punct de vedere administrativ le exercita asupra întregului cler militar. Din punct de vedere spiritual atribuțiile le exercita numai asupra preoților de rit ortodox și greco-catolic.

Admiterea în clerul militar a preoților se făcea prin concurs. Candidații trebuiau să îndeplinească anumite condiții, legate de vârstă, studii, activitatea anterioară. Drepturile preoților militari, similare cu ale ofițerilor, aveau unele particularități legate în special de portul tinutei. În privința îndatoririlor, mai sumar prezentate în cele două legi, sunt amplu precizate și minuțios stabilite în Regulament, și mai ales în Instrucțiuni. Astfel, la îndatoririle preoților militari în timp de pace, pe lângă îndatoririle generale, sunt nominalizate cele specifice fiecărui eșalon, precum și la spitale, închisori și școli militare. Organizarea capelelor (bisericilor) militare și a bibliotecilor era tot de competența preoților militari pe timp de pace. Îndatoririle preoților militari în campanie cuprindeau: organizarea serviciului religios la diferite eșaloane de comandamente, unități, formațiuni, precum și activitatea pastorală în diferite momente ale campaniei (mobilizare, operațiuni militare, marșuri, zone de etape, după luptă) și în lagărele de prizonieri.

Aspectul ecumenic se poate vedea chiar de la eortceperea și întocmirea legislației în perioada de constituire a Episcopiei Armatei, unde au participat, pe lângă ierarhi ortodoxi, reprezentanți ai altor culte: dr. I.Niemirrower, șef rabin; preot Ștefan Ucsnay, romano-catolic; preot Iuliu Florian, greco-catolic; preot Ernest Tökes, protestant¹⁶.

Documentele de arhivă arată că a existat o vie colaborare între Ministerul de Război și Ministerul Cultelor pentru a desemna la diferite unități și garnizoane confesori, corespunzător tuturor cultelor recunoscute din România.

În anul 1921, de exemplu, la Corpul 7 Armată, care avea 19 garnizoane, activitatea confesională era desfășurată de 32 confesori: 17 ortodoxi, 4 greco-catolici, 6 evangheliști, 4 romano-catolici, 1 reformat¹⁷.

Conform Anuarului ofițerilor din anul 1940, în cadrul clerului militar, pe lângă preoți ortodoxi, existau și preoți militari activi ai cultelor minoritare: Zambory Ladislau (romano-catolic), locotenent colonel la Corpul 2 Armată; Filimon Gavrilă (greco-catolic), maior la Corpul 6 Armată; Islam Ali Coci (musulman), căpitan la Divizia 9; Bondrea Vasile (greco-catolic), căpitan la Regimentul 86 Infanterie.

În anii celui de-al doilea război mondial, în campania din Est indeosebi, clerul militar român a desfășurat o activitate prodigioasă. Stau mărturie în acest sens dările de seamă, rapoartele de activitate înaintate

de preoții militari serviciilor religioase de la eşaloanele superioare (divizie, corp de armată, armată) sau adresate Inspectoratului Clerului Militar și Episcopului Armatei. Acestea oferă informații deosebit de mințioase despre activitatea pastorală zilnică desfășurată în preajma frontului, despre activitatea duhovnicească în rândul populației civile, despre refacerea și repunerea în funcțiune a bisericilor devastate de regimul bolșevic. Preoții militari români au săvârșit din îndemnurile și cu sprijinul episcopului Armatei operă misionară, de reîncreștinare a populației din teritoriile pe unde a trecut armata română, fiind astfel "primii misionari" cum arată în ziarul bulgar "Slavo" - în teritoriile aflate dincolo de Nistru și Bug.

După război, în anul 1945, a luat ființă în armata română Inspectoratul General pentru Educație, Cultură și Propagandă care și-a impus controlul asupra activității clerului militar.

În toamna anului 1948 a fost desființată Episcopia Armatei (Inspectoratul Clerului Militar), preoții militari fiind trecuți în rezervă, inclusiv episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopron. În concepția noului regim politic instaurat în România, Armata română nu mai avea nevoie de asistență religioasă.

După 1990 s-a acționat pentru refacerea instituției preoților militari în Armata României. La 1 ianuarie 1994 a fost înființat Compartimentul (Secția din 1995) de Asistență Religioasă a Armatei, iar la 11 octombrie 1995 a fost semnat între Patriarhie și Ministerul Apărării Naționale, protocolul privind organizarea și desfășurarea asistenței religioase în Armata României. Ca urmare a acestui protocol, între 4 martie - 10 aprilie a. c. la Academia de Înalte Studii Militare s-a desfășurat cursul de pregătire a primei promoții de preoți militari după desființarea Episcopiei Militare de Alba Iulia în 1948. Prin ordin al Ministrului Apărării Naționale această promoție a primit denumirea "EPISCOP DR. PARTENIE CIOPRON"

Asistența religioasă în armata română a fost extinsă la toate cultele recunoscute de legile țării, prin Ordinul General nr. 20 din 9 iulie 1996, emis de Ministerul Apărării Naționale.

NOTE

1. Biserica Ortodoxă Română (B.O.R.), nr.8, 1891, pp.682-683; Revista catolică, București, 1915, pp. 15-16.
2. Amănunte la: Ioan Bogdan, Analele Academiei Române, Secția istorie, tom XXX, 1907-1908, Documentele lui Ștefan cel Mare, București, 1913, vol. II, p. 434; Mihail Kogălniceanu, Cronicile României sau Letopisetele Moldovei și Valahiei, București, 1872, vol.I, p. 181; Nicolae Iorga, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul ca

- intemeietori ai Bisericii Românești din Ardeal. București, 1904, pp. 35-36, 367
3. Amănunte la: Gheorghe Șincai, *Cronica Românilor*, București, 1886, tom.II, p. 413; Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, Vălenii de Munte, 1908, vol.1, p. 353.
 4. Arhiva Mitropoliei Ungro-Vlahiei, Dosar 1628, 1850, fila 6, cf. Gheorghe Vasilescu, *Asistența religioasă în oastea Țării Românești în 1850-1870, în Armată și Biserică*, București, 1996, p. 130.
 5. *Ibidem*, f. 33-36, cf. Gheorghe Vasilescu, *Op.cit.* pp. 132-135.
 6. *Monitorul Oficial* nr. 79/1870.
 7. Au fost publicate de Marele Stat Major în luna octombrie 1915.
 8. Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, București, 1920, p. 35.
 9. Mircea Păcuraru, *Preoții militari în armata română până la 1918, în Armata și Biserica*, București, 1996, pp. 152-153.
 10. Constantin Nazarie, *Op. cit.*, p. 99.
 11. *Ibidem* p. 31.
 12. *Monitorul Oficial* nr. 99/1921.
 13. *Ibidem* nr.67/1937.
 14. *Ibidem*,nr. 115/1924.
 15. Elaborate de o comisie a cărei președinte era Inspectoratul Clerului Militar, Episcop general de brigadă dr. I. Stroja, iar membrii Pr. col. Serafim și Pr. Mr. I.Dăncilă, au fost publicate sub egida Inspectoratului Clerului Militar în anul 1931.
 16. Arhiva Ministerului Apărării Naționale fondul Inspectoratului Clerului Militar, Microfilm, rola 1521, cadrul 0100.
 17. *Ibidem*, cadrele 0185-0186.
 18. "Arma Cuvântului. Organul Episcopiei Armatei" an III, nr. 7-9, iulie-septembrie 1942, p. 143.

RELIGIOUS SERVICE IN THE ROMANIAN ARMY IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Abstract

Priests were present in the Romanian army for centuries. The first official regulation regarding the activity of priests in the Romanian army dates back to 1870, when the "Regulations for the Military Priests" were issued. After World War I the activity of military priests was grounded on modern criteria and the Military Bishopric was founded.

The activity of the military clergy was regulated by the "Law regarding the Organization of Military Clergy" of 1921 and the "Law on the

Organization of Military Clergy" of 1937. The laws not only stipulated the duties of the military clergy in the Romanian army, but also set a wide frame for ecumenical manifestation of all creeds.

Archive's documents point to the fact that active cooperation existed between the Ministry of Defense and the Ministry of Cults, in order to assign the military priests to units, garrisons or armies, and to fulfill the requirements for religious service of all cults existing in Romania.

The activity of military priests seems to be in benefit for all creeds both in times of peace and particularly in crisis situations. In spite of this, the Inspectorate of Military Clergy was dissolved in 1948.

Since 1994, action has been taken to restore the institution of military priests in the Romanian army.